

בינת המשפט

ענייני ממונות אקטואליים

בס"ד, גליון תרל, פרשת במדבר, תשפ"ה

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק

טל: 03-5740046 y.b.daskal@gmail.com

בדין שאל מגילה ופסלה על ידי דמעותיו

ובו יבואר: א. שאל בהמה ומתה מחמת ליסטים בדרך, האם הוא מתה מחמת מלאכה. ג. שאל חתול להרוג עכברים, ואכלוהו, האם הוא מתה מחמת מלאכה. ד. שאל מגילה, והוריד דמעות בקריאתה, ונפסלו אותיות, האם הוא מתה מחמת מלאכה. ה. שאל בהמה למלאכה, ושינה למלאכה אחרת.

הנידון

"יש לי בירושה מגילה מאד יקרה, של גאון קדוש מלפני כמה מאות שנים. שנה שעברה לפני פורים, ביקש ממני צדיק גדול מאד שאני מכירו לקרוא במגילה, השאלתי לו את המגילה. השנה לפני קריאת המגילה הבחנתי שיש הרבה אותיות מחוקות ואינה כשרה לכתחלה, כשחקרתי בדבר התברר שהשואל בכה הרבה בשעת קריאת המגילה, ודמעותיו מחקו את האותיות, התברר לי שבכל תפלה ותפלה הוא מרבה בדמעות, כי הוא באמת צדיק נשגב מאד. ואע"פ שאפשר לתקן את האותיות, אבל כיון שנפסלה המגילה מקריאה לכתחלה, ירד מאד ערכה, כי הייתה של צדיקים לפני כמה מאות שנים, ועכשיו לאחר התיקון כבר ירד ערכה והפסדתי הרבה כסף. השואל ביקש לדעת אם יש חיוב תשלום, אפילו רק לצאת ידי שמים הוא ישלם הכל. נפשי בשאלתי האם יש לפטור אותו מדין מתה מחמת מלאכה, כי תמיד בשעת הקריאה הוא בוכה, או דלמא מתה מחמת מלאכה הוא דוקא בדבר של המלאכה עצמה, ולא משהו צדדי".

תשובה

השואל חייב לשלם את כל ההפסד מן הדין, כיון שאין זה מתה מחמת מלאכה, שהיה יכול להניח את המגילה באופן שלא תנזק. ועוד, שהמשאיל לא ידע שהשואל בוכה בקריאת המגילה, ואין זה דרך אנשים, אם כן, הרי זה כמו שמשמש עם המגילה למלאכה שאינה ראויה לה, דחייב.

ביאור התשובה

גדר מתה מחמת מלאכה

פסק המחבר וז"ל בחושן משפט (שמ, ג) "השואל בהמה מחבירו לילך דרך ידוע, ובאו עליו לסטים באותו הדרך, או חיות רעות, ואנסוה ממנו, חשיב שפיר מתה מחמת מלאכה. הגה: ויש חולקין בזה

וסבירא להו דלא מיקרי מחמת מלאכה, דהרי אף בלא הליכת הדרך, איפשר שיבא לה אונס כזה (טור בשם הרא"ש). אבל המשאיל לחבירו שונרא לרדוף עכברים, ואכלוהו העכברים, מיקרי מחמת מלאכה, דבא לה האונס מחמת המלאכה, וכל כיוצא בזה" ע"כ.

הנה פשטות גדר מתה מחמת מלאכה היא, ששאל בהמה לעבודה, ומתה בעבודתה, שמיתתה היא מחמת העבודה, וכיון ששאלה לעבודה, ומתה בה, פטור. אבל אם באו ליסטים בדרך, לא מתה מחמת המלאכה ממש, אלא מחמת הליסטים, וסובר הרמ"א שדוקא אם המלאכה עצמה המיתתה היא מתה מחמת מלאכה, ולא אם מתה בגלל הדרך שהלך עמה. אבל המחבר סובר, שכיון ששאלה לדרך ההיא, ובדרך ההיא יש ליסטים, הרי זה כמתה מחמת מלאכה, שלא דוקא מתה מחמת המלאכה ממש, אלא שאם שאלה למלאכה מסוימת, ויש חשש שבמלאכה הזאת תמות, אפילו על ידי דבר צדדי, כליסטים, הוא מתה מחמת מלאכה.

ומודה הרמ"א, שלא דוקא שמתה מחמת יגיעת המלאכה, אלא הוא הדין בחתול שהעכברים אכלוהו, שעל ידי אכילת העכברים אכלוהו, גם נחשב מתה מחמת מלאכה, ודוקא ליסטים, שהוא דבר צדדי, אלא שקרה בשעת מלאכה, בזה מחייב הרמ"א.

העולה מזה: השואל בהמה לדרך שיש בה ליסטים, והליסטים הרגוה, למחבר הוא מתה מחמת מלאכה, שכיון שיש חשש שבמלאכה הזאת תמות אפילו על ידי דבר צדדי, כליסטים, הוא מתה מחמת מלאכה. ולרמ"א אם מתה על ידי דבר צדדי, לא הוא מתה מחמת מלאכה, ומודה הרמ"א בשואל חתול להרוג עכברים ואכלוהו, כיון שעל ידי אכילת העכברים אכלוהו, גם נחשב מתה מחמת מלאכה.

מי שרגיל לבכות בשעת קריאת המגילה ושאלה ובכה בה

והנה, מי שרגיל לבכות בקריאת המגילה, ודמעותיו נופלות על המגילה, ושאל מגילה, יש לברר האם אמרינן, שכיון שמחמת קריאת המגילה הוא בוכה, הרי זה כמו שמלאכת קריאת המגילה מביאה אותו לדמעות, והרי זה ממש כמו שאל חתול, שמחמת אכילת העכברים הם אכלוהו, והרי זה מתה מחמת מלאכה אפילו לשיטת הרמ"א, זה נראה לכאורה.

בינת המשפט

ענייני ממונות אקטואליים

ולפי זה, גם אם נאמר שאין דרך להניח את המגילה באופן שלא יפלו דמעות, מכל מקום כיון שהמשאיל לא ידע שהשואל יוריד דמעות על המגילה, ואין זה דרך אנשים לעשות כן, הרי זה כמו שמשמש במגילה למלאכה אחרת ממה שמקובל, ולא לאופן זה השאיל לו, לפיכך פשיטא שהשואל חייב.

העולה מזה: אסור לשואל לשנות מהמלאכה ששאל אותה, וכיון שהמשאיל לא ידע שהשואל יוריד דמעות על המגילה, ואין זה דרך אנשים לעשות כן, הרי זה כמו שמשמש במגילה למלאכה אחרת ממה שמקובל, ולא לאופן זה השאיל לו, לפיכך פשיטא שהשואל חייב.

דינים העולים:

א. השואל בהמה לדרך שיש בה ליסטים, והליסטים הרגוה, למחבר הוי מתה מחמת מלאכה, שכיון שיש חשש שבמלאכה הזאת תמות אפילו על ידי דבר צדדי, כליסטים, הוי מתה מחמת מלאכה. ולרמ"א אם מתה על ידי דבר צדדי, לא הוי מתה מחמת מלאכה, ומודה הרמ"א בשואל חתול להרוג עכברים ואכלוהו, כיון שעל ידי אכילת העכברים אכלוהו, גם נחשב מתה מחמת מלאכה.

ב. שאל מגילה, ורגיל לבכות בקריאתה, ונמחקו אותיות, אפילו אם דרכו לבכות, אין פטור כדיון מתה מחמת מלאכה, דהיה אפשר להעמיד את המגילה באופן שלא יפלו הדמעות על המגילה.

ג. אסור לשואל לשנות מהמלאכה ששאל אותה, וכיון שהמשאיל לא ידע שהשואל יוריד דמעות על המגילה, ואין זה דרך אנשים לעשות כן, הרי זה כמו שמשמש במגילה למלאכה אחרת ממה שמקובל, ולא לאופן זה השאיל לו, לפיכך פשיטא שהשואל חייב.

העולה מזה: מי שרגיל לבכות בקריאת המגילה, ועל ידי זה נפסלות האותיות, יש סברא לומר שזה מחמת הקריאה, וכיון ששאל מגילה לקרוא, ומחמת הקריאה יורדים דמעות, הרי זה כמו שאל חתול, שהעכברים אכלוהו שאפילו לרמ"א פטור.

אפשר לעשות שלא יתקלקל האותיות

ומכל מקום נראה שיש לחייבו, ואין זה מתה מחמת מלאכה משני טעמים. טעם אחד, דהשואל היה יכול להעמיד את המגילה על סטנדר, ולא יפלו הדמעות על המגילה, לכן אין זה בכלל הכרח שיפלו הדמעות על המגילה, וכיון שהיה באפשרותו לעשות זאת ולא חשש לזה, הרי זה ממש אדם המזיק.

העולה מזה: אפילו אם דרכו לבכות, היה אפשר להעמיד את המגילה באופן שלא יפלו הדמעות על המגילה. לכן אינן זה מתה מחמת מלאכה.

שואל אסור להשתמש שלא כדרכו

עוד טעם יש לחייב, דפסק המחבר בחושן משפט (שמ, א), שאם השתמש שלא כדרך חייב. וז"ל "אבל כל קלקול שאירע בה מחמת מלאכה ששאלה בשבילה, לא מבעיא אם הוכחשה מחמת מלאכה שהוא פטור, אלא אפילו מתה מחמת מלאכה, פטור; והוא שלא ישנה לעשות בה דבר אחר חוץ מהמלאכה ששאלה בשבילה; שאם שינה ועשה בה מלאכה אחרת חוץ מהמלאכה ששאלה בשבילה, אפילו היא קלה ממנה, תלינן דמחמת אותה מלאכה ששינה מתה. ואפילו באותה מלאכה עצמה אפשר לשנות, כגון ששאלה לחרוש, וחרש בה ביום ובלילה שלא כדרך כל הארץ" עכ"ל, הנה מבואר שאסור לשואל לשנות מדרך המלאכה ששאלה.

ומקור לזה הוא בגמרא בתענית (כג, ב), דמבואר שם במעשה דאבא חלקיה בר בריה דחוני המעגל, ששאל חלוק ולא הניח עליו עצים, כיון שלא שאלו להניח עליו עצים, אפילו שעל ידי זה היה לו כאב על הכתף, כיון שלא שאל לצורך זה.

